

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:11.05.2022 ✓Accepted/Kabul:24.06.2022

DOI:10.30794/pausbed.1115335

Research Article/Araştırma Makalesi

Odabaşı, S. (2022). "Moda Çalışmaları ve Nitel Araştırma", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2022 Sayı 51: Özel sayı 1, Denizli, ss. Ö193-Ö199.

MODA ÇALIŞMALARI VE NİTEL ARAŞTIRMA

Sanem ODABAŞI*

Öz

Moda alanı sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden beslenen bir alan olmakla beraber, söz konusu moda araştırmaları ve çalışmaları akademik düzeyde ele alınan bir disiplin haline henüz gelememiştir. Bununla birlikte son yıllarda moda çalışmalarındaki akademik araştırmaların artmış olması da göze çarpmaktadır. Moda çalışmaları, modanın birçok farklı yönünü inceleme konusunda büyük bir potansiyele sahiptir. Moda iletişimi, moda sosyolojisi, moda felsefesi gibi konuların doğmasında nitel araştırma geleneğinin sağladığı anlayış yadsınamamaktadır. Bu çalışmada yorumsamacı paradigmadan türeyen nitel araştırmaların moda alanıyla nasıl bir ilişki içinde olduğu analiz edilerek, var olan akademik çalışmalar moda çalışmalarını perspektifinden yorumlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, nitel araştırmalar perspektifinden yararlanarak moda çalışmalarının gelişimini açıklamak ve moda araştırmalarına dair kavramsal çerçeve sunmaktır. Moda çalışmalarının henüz yeni bir akademik araştırma alanı olmasının tespiti ile, moda araştırmacılarını bekleyen zorluklar belirtilerek, bu zorlukların aşılabilmesi için alanyazın analizine dayanarak öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Moda Çalışmaları, Moda Araştırmaları, Nitel Araştırmalar, Moda.*

FASHION STUDIES AND QUALITATIVE RESEARCH

Abstract

Although the field of fashion is a subject that is fed from different disciplines of social sciences, fashion research and studies have not yet become a discipline that is considered at an academic level. However, it is noticed that academic research in fashion studies has increased in recent years. Fashion studies have great potential to examine many different aspects of fashion. The understanding provided by the qualitative research tradition in the emergence of subjects such as fashion communication, fashion sociology, and fashion philosophy cannot be denied. In this study, the relationship between the qualitative research derived from the hermeneutic paradigm and the fashion field is analyzed and the existing academic studies are interpreted from the perspective of fashion studies. The aim of this study is to explain the development of fashion studies and to present a conceptual framework for fashion research, using the perspective of qualitative research. With the determination of the fact that fashion studies are a new academic research field, the difficulties that await fashion researchers are indicated, and suggestions are made based on the literature analysis in order to overcome these difficulties.

Keywords: *Fashion Studies, Fashion Research, Qualitative Research, Fashion.*

*Arş. Gör. Dr., Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, ESKİŞEHİR.
e-posta: odabasisanem@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0001-8467-9038>)

1.GİRİŞ

Bilim anlayışı ile onun oluştuğu sosyolojik bağlam (insan, sosyo kültürel doku, tarihsel şartlar ve coğrafi mekânın bileşkesi) arasında sıkı bir ilişkinin var olduğu gözlemlenebilir. Gerek bir anlayış biçimi, gerekse ortaya çıkmış verileriyle bilim, sadece içinde bulunduğu sosyokültürel ortamdan etkilenmekle kalmaz; aynı zamanda onu da etkiler (Dilekçigil, 2010). Bu yaklaşımın, nitel araştırmaların felsefesiyle de uyduğunu söyleyebilmek mümkündür; nitel araştırmaların da esas konularından biri insan ve insanın bulunduğu doğal ortamlarla etkileşiminin incelenmesi olmaktadır. İnsanın çevresinde var olan türlü kategoriler (diğer insanlar, toplum, doğa, mekan, kavramlar... gibi) ile olan ilişkilerinin araştırılması söz konusu olduğunda nitel araştırma yöntemleri araştırmacılara yarar sağlamaktadır.

Moda çalışmaları, sosyal bilimlerden beslenerek birçok farklı akademik disiplinle iletişim ve etkileşim halindedir. Bunların arasında tarih, etnografya, felsefe, kültür çalışmaları, antropoloji, sosyoloji, psikoloji gibi alanları sayabilmemiz mümkündür. Akademik disiplinler, 19.yy'dan sonra alanlara ayrılmış ve bu alanlardan sosyal bilimlerde doğmuş olmasıyla birlikte moda araştırmaları da ilerleyen yıllarda ortaya çıkmıştır (Kawamura, 2011). Örnek verecek olursak, sosyal bilimler alanından tarih araştırmacıları kıyafetlerin tarihini ve kökenlerini, antropologlar kültürün giyim üzerindeki etkilerini, sosyologlar toplumsal beğenilerin ve akımların giyim stilleri üzerindeki etkilerini araştırmakta (Smal ve Lavelle, 2011) ve bu araştırmalar yapılırken nicel bir yöntem değil, aksine nitel bir araştırma yöntemi benimsenmektedir (Kawamura, 2011). Moda araştırmaları olguları, durumları ve özellikleri derinlemesine incelediği için yorumsamacı paradigmadan yola çıkmıştır.

Modanın tanımlarına bakarak kat edeceğimiz yol, kavramın doğası gereği nitel araştırmaya hangi açılardan uygun düştüğünü de bize göstermektedir: Birçok sosyolojik, etnik, ekonomik ve psikolojik yönü bulunan "giyinme-kuşanma" anlayışının ve kitlelerin giyim alışkanlıklarını etkileme ve yönlendirme gücü bulunan modanın kavramsal olarak karşılığını anladığımızda buna yönelik yapılan araştırmalarda nitel araştırmanın nasıl kullanıldığını da görmek mümkündür. Bu çalışmada yorumsamacı paradigmadan türeyen nitel araştırmaların moda alanıyla nasıl bir ilişki içinde olduğu analiz edilerek, var olan akademik çalışmalar moda çalışmaları perspektifinden yorumlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, nitel araştırmalar perspektifinden yararlanarak moda çalışmalarının gelişimini açıklamak ve moda araştırmalarına dair kavramsal çerçeve sunmaktır. Moda çalışmalarının henüz yeni bir akademik araştırma alanı olmasının tespiti ile moda araştırmacılarını bekleyen zorluklar belirtilerek, bu zorlukların aşılabilmesi için alanyazın analizine dayanarak öneriler getirilmiştir.

1.NİTEL ARAŞTIRMA'YA GENEL BİR BAKIŞ

Araştırmanın ve bilgiye ulaşmanın çeşitli yolları bulunmakla birlikte, yapılacak olan araştırmanın da bir metodolojiye/yöntembilime sahip olması gereklidir. Bu noktada, teorilerle rehberlik eden araştırma paradigmalarına başvurduğumuzda esas olarak iki tanesinin kullanıldığını görmekteyiz; bunlar "Pozitivizm" ve "Yorumsamacılık" olarak ikiye ayrılmaktadır (Glesne, 2012).

Pozitivist, rasyonel bilim paradigması, 18. ve 19. yüzyıl boyunca fen bilimlerine ve sosyal bilimlere hâkim olmuştur. Pozitivist bilim adamları tabiatı ve toplumu determinist bir yaklaşımla ele almışlar, deneysel incelemelere tabi tutmuşlar ve elde ettikleri sonuçları değişmez evrensel değerler olarak ilan etmişlerdir (Karataş, 2015). Pozitivizm anlayışına göre gerçek tektir, ölçülebilirdir ve bireyden bağımsızdır (Glesne, 2012). Pozitivizmde, tümdengelimden yola çıkarak bir genelleme yapmaya gidilir ve araştırmanın amaçlarından biri de budur; Thomas Kuhn'un 1962 yılında yayınlanan Bilimsel Devrimlerin Yapısı adlı kitabında bilimdeki pozitivizm anlayışının araştırmalarda nasıl işlendiği anlatılmakta, 19.yüzyıl Fransız filozofu Auguste Comte tarafından "doğa bilimine benzeyen ve sosyal dünyayı iyileştirecek değişimi sağlamak için gerekli olan, inanılır ve sağlam temellere dayalı bilgiye ulaşmada pozitif bir yaklaşımı olan sosyal bilim akımı" olarak tanımlanmaktadır (Glesne, 2012).

"Pozitivizm", *nicel araştırmaların* temelini oluşturmaktadır. Nesnel gözlemler, ölçütler ve tasarlanmış deneyler ile bilgiye ulaşmanın mümkün olduğu, sayılara indirgenmiş ve istatistiksel verilere dayanan bilgiler nicel araştırmalara örnektir. Pozitivizm, doğa bilimlerinde kullanılan yöntem ve tekniklerin sosyal bilimlerde de kullanılabileceğini savunur. Bu yaklaşıma göre, tümdengelimci bir yaklaşımla deney ve gözlemlerle istatistik ve matematik teknikleri kullanarak olguları incelemek, ilişki kurmak ve bunlardan yola çıkarak yeni genellemelere varmak esastır (Alnıaçık ve İslamoğlu, 2014).

“Yorumsamacılık” anlayışına bakıldığında ise; ilk düşüncelerin Roma ve Yunan felsefelerine kadar uzandığını görmekteyiz. Bireyi, bireyin sosyal çevreyle olan ilişkisini, deneyimlerini ve olayları yorumlayan bu anlayış, sosyal bilim araştırma yöntemi olarak 18. yy’da Immanuel Kant’ın çalışmalarıyla başlamıştır. Kant’ı devamında Wilhelm Dilthey, Max Weber, Edmund Husserl takip etmiş ve diğer bilim insanları tarafından geliştirilmiştir (Glesne, 2012). Yorumsamacılığı, Pozitivizm’in tam karşıtı olarak ele almak mümkündür. Yorumsamacılık, öznel gözlemlerle gerçeğin karmaşık olduğu, insanların yorumları ve şeyleri nasıl anlamlandırdıklarını, sayısal verilerden veya matematik tekniklerden uzak, tümevarımcı bir araştırmayı kapsamaktadır. Bu bağlamda, yorumsamacılık anlayışı *nitel araştırmaların* temelini oluşturmakta ve nitel araştırma bir şemsiye kavram olarak kullanılmaktadır. Bu şemsiye altında yer alabilecek birçok değişik disiplinler yer almaktadır. Etnografi, antropoloji, durum çalışması, yorumsamacı araştırma, eylem araştırması, gömülü teori, içerik analizi bu kavramlardan sadece birkaç tanesidir. Nitel araştırma bu kavramları içine alan genel bir kavram olarak kabul edilebilir (Yıldırım, 1999).

Sosyal bilimlerin çeşitli disiplinlerinde yapılan bilimsel araştırmaların amacı meydana gelen sosyal olayları tanımlamak, sınıflandırmak, açıklamak, meydana gelen nedenleri belirlemek ve olaylar arasındaki ilişkileri açıklamak; bununla birlikte geleceğe dair tahminlerde bulunmak ve bir sorunu çözmeye hizmet edecek bilginin üretilmesini sağlamaktır (Alınacak ve İslamoğlu, 2014). Bu bağlamda nitel araştırmacıların araştırma soruları genelde “nasıl” ya da “ne” soruları ile başlamaktadır. Gözlemci ya da araştırmacı gözlemediği/araştırdığı dünyanın içinde konumlandırılır. Dolayısıyla bilme ve araştırma eylemi *araştırmacının ve araştırılanın özneliği* içerisinde şekillenen ve yoruma dayalı olmaktadır (Tanyaş, 2014).

Nitel araştırmalar, felsefi kökenleri bakımından yorumsamacı sosyal bilim alanında değerlendirilmektedir. İnsanlar arasındaki ilişkileri, insanların etkileşimlerini gözlem ve mülakatlarla incelemektedir. Uzun bir süreci kapsamakta ve yoğun bir araştırmayı gerektirmektedir. Örneğin nitel araştırmalar, katılımcılardan alınan görüşlerin derinlemesine anlaşılmasına yardım ederken, niceliksel araştırmalar bu görüşlerin ölçülmesine yarar. Yapısı gereği nitel araştırmalar nesnel, ölçülebilir davranış ve tutumlarla değil, duygusal ve kavramsal cevaplarla ilgilenir, nicel araştırmalara “duygu” ve “doku” ekler (Karataş, 2015).

Nitel araştırmalarda daha çok kişilerin anlamlandırmaları, değerleri ve yargıları yer almaktadır. Bu açıdan moda çalışmaları için uygun bir araştırma zeminini oluşturur. En yalın haliyle, modanın, belli bir zaman aralığında yer alan geçici zevklerden oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu beğenilerin bir sisteme dâhil olması dolayısıyla moda endüstrisini oluşturan medya, okullar, tasarımcılar, markalar, modeller, üreticiler gibi çok farklı meslek gruplarından bir camiyi barındırması saha araştırmaları, gözlem, görüşme gibi nitel araştırmalarda kullanılan yöntemler için oldukça elverişlidir. Böylelikle moda çalışmaları, modanın birçok farklı yönünü inceleme konusunda büyük bir potansiyele sahip olduğu belirtilebilmektedir. Moda iletişimi, moda sosyolojisi, moda felsefesi gibi konuların doğmasında nitel araştırma geleneğinin sağladığı anlayış fayda sağlamıştır.

2.MODA ÇALIŞMALARINA GENEL BAKIŞ

Moda kavramı, bir tür yaşam tarzını, hal ve durumları içinde barındıran anlamlarıyla beraber ele alınmaktadır (Waquet ve Laporte, 2011). Türkçe’de moda terimi Osmanlı döneminde batılılaşma ve başta Fransa olmak üzere, Batı üslubunun ve giyim tarzının benimsenmesiyle birlikte anılmaya başlamıştır (Barbarosoğlu, 1995). Modanın döngüsünde biçimler tarz ve üsluplar, giyim-kuşam anlayışı üzerinden okunur. Bu süreçte dönemin beğenileri ve tercihler genel bir kitlenin ortak fikirlerine uyarlanacak şekilde tasarlanır (Odabaşı, 2016) ve topluluklar bu beğenileri benimseyerek belli bir zaman aralığında kullanmayı tercih eder.

Modanın var olmasını, yenilik ve teknolojik ilerleme sağlar. Küresel bir sisteme hizmet eden moda, hız ve seri üretim ile kendini var ederken, kitleleri de etkileme kapasitesine sahip olur (Fischel vd., 2013). Böylelikle giyim alışkanlıkları tarihsel açıdan bakıldığında hızla değişir; uzun soluklu bir giyim kuşam anlayışından bahsetmek bu açıdan mümkün değildir. Bu değişimin nabzını ise yine moda sisteminin kendisi tutar.

Taylor (2002), “The Study of Dress History (Giyim Tarihi Araştırması)” adlı kitabında, 700 yılı aşkın süredir devam eden moda tarihinin bu kadar uzun süredir var olmasına rağmen akademik araştırmaların ne denli kısır kaldığına değinmiştir. Her ne kadar birçok felsefeci, yazar, akademisyen bu alanlarda çalışmış olsa da, moda alanı kendine özgü bir akademik anlayışa henüz sahip olamamıştır. Bununla birlikte moda alanında yapılan çalışmalarda ise nitel araştırma türünün benimsendiği gözlemlenmektedir. Moda çalışmalarının yayınlandığı “Fashion Theory: The Journal of Dress, Body&Culture”, “International Journal of Fashion Studies”, “Fashion

Practice: The Journal of Design, Creative Process and the Fashion Industry” gibi akademik dergiler toplamda otuz yılı aşkın bir süredir alanda öncü çalışmaları yayınlayan ve bu disiplinin var olmasını sağlayan önemli akademik dergiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dergilerde yer alan özel sayılarda nicel paradigma değişimini vurgular nitelikte, “sürdürülebilirlik ve moda”, “modanın dekolonizasyonu”, “feminizm ve moda” gibi ana temaların seçilmesi sonucunda, tercih edilen araştırma konularında postyapısalcı felsefenin izlerini görmek mümkündür.

Moda çalışmalarına katkıda bulunan Kawamura (2011) modaı bir bilim alanı olarak ele almış ve moda çalışmalarında nitel araştırma yöntemlerinin nasıl yürütüleceğine ilişkin çalışmalarda bulunmuştur. Kaiser (2012) Fashion and Cultural Studies (Moda ve Kültürel Çalışmalar) adlı kitabında, doğrusal, sabit, sınırlı ve önceden belirlenmiş yollara meydan okumak için özellikle feminist kültürel çalışmaların kavramlarından, metaforlarından ve modellerinden yararlanmaktadır. Buckley ve Clark (2012) küresel moda sistemini ele alarak modanın kimlik inşasında ve o kimliğin sosyal dünyada nasıl dışa vurulduğunu incelemiş, sosyal teori alanında çalışmaları bulunan Entwistle (2015) ise moda ve giyim anlayışının bedenle olan ilişkisini ortaya çıkarmış, Rocamora (2002; 2012) moda mecrasının yer aldığı şehirler ve moda medyasının oluşturduğu kültüre has özellikleri incelemiştir. Sürdürülebilir moda konusunda alanyazının öncülerinden Fletcher (2016) ise kullanıcıların moda ürünlerini hangi açılardan öznelştirdiğini, değiştirerek kullanmaya devam ettiğini veya uzun süreler saklayarak kullandığını, çeşitli coğrafyalarda yaşayan insanlarla yapmış olduğu görüşmelerle aktarmıştır.

Dilsel anlamda derin zenginlikleri ve özellikleri barındıran teori ile modanın maddeselliğini ele aldığımızda, günlük yaşamımızın her daim parçası olan giysilerimizin kültürün dilini oluşturduğunu görürüz. Bu açıdan sosyal ve kültürel teoriye katkı sağlayacak bir moda çalışmasının sadece moda öğrencileri ve akademisyenleri için değil aynı zamanda kültürel çalışmalar içinde araştırmalarını yürüten araştırmacılar için de önemli olduğunu söylemek mümkündür (Rocamora ve Smelik, 2015). Modanın 21. yüzyıl itibarıyla ele alınışı nasıl değiştiyse, moda çalışmaları da o ölçüde değişkenlik göstermektedir. Modanın elitist ve hiyerarşik yapısı birçok eleştiriye beraberinde getirmiş, yaşanan Rana Plaza faciası, Me Too hareketi, Black Lives Matter gibi dönüştürücü sosyal hadiseler modanın da söylemlerinin değişmesi gerektiğini göstermektedir. “Batı Modası” uzun yıllar bir hegemonya alanı olarak karşımıza çıkarken, dekoloniyel yaklaşımlarla beraber giyinmenin hoşluklarının ve farklı moda anlayışlarının farklı coğrafyalarda olabileceği de ortaya çıkmıştır. Bu yöndeki eleştirel bir tutumun varlığı, moda çalışmalarında da yol gösterici olmaktadır ki moda çalışmalarının eleştirel bakış olmaksızın varlığının da devam edemeyeceğini söylemek mümkündür. Niessen’e (2020) göre, modanın eşit ses kazandığı ve tekstil el sanatları, endüstriyel giysi üretimi de dâhil olmak üzere moda ile “moda dışı” olarak adlandırılan yerel ortamlarda üretilen nesnelere arasındaki bağlantıların sonuçlarının araştırıldığı başka bir tür dünya görüşüne ihtiyaç vardır.

Yapılan araştırmaların çoğu elbette ki teori ve tarihten beslenmekte, bunun yanı sıra materyaldeki gelişmeleri de içermektedir. Moda alanında maddi kültür araştırmacıları ise genellikle pazar ve endüstri tarafından üretilen nesnelere yorumlayarak ilerleme kaydetmiş oldukları gibi, üretilen nesnelere kültürleri nasıl etkilediğini zaman ve mekan olgularıyla ele almaktadır (Black vd., 2013: 6). Miller vd.’nin (2005) maddi kültür çalışmalarında nesnelere ontolojik özellikleri vurgulanırken, günlük kullanımın en önemli nesnelere biri olan giysilere de yer verilmiştir. İlerleyen yıllarda ise Woodward ve Fishel’in (2014) çalışmasında ‘insanlar’ ve ‘şeyler (nesnelere)’in ortak öz-inşayı ve karşılıklı diyalektiği oluşturduğu belirtilirken, giysi nesnelere de bu iki yönlü etkilenme alanlarını oluşturduğu ifade edilmektedir. Bu araştırmalara ek olarak, Sampson (2016, 2018) ise çalışmalarında giysi ve ayakkabının maddeselliğinin kullanıcılarla olan ilişkisini inceleyerek, moda nesnelere de maddi dünyada kullanıcıların bedenselliğiyle olan etkileşimini ele alarak yenilikçi çalışmalarda bulunmuştur. Bu verilen örneklerden de özetlemek gerekirse, yorumsamacılık anlayışından doğan nitel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilen moda çalışmalarında örüntüler araştırılmakta, akımlar incelenerek ve sayısal verilerle ilgilenmek yerine, elde edilen verinin sosyolojik, psikolojik, politik ve kültürel özellikleri ortaya çıkarılmaktadır.

Dünyada moda çalışmalarına ve moda araştırmalarına verilen önem son yıllarda artmış ve anabilim dalı olarak da moda okullarında yüksek lisans eğitimi vermeye başlanmıştır. The New School bünyesinde yer alan Parsons School of Design Fakültesi tezli “Moda Çalışmaları” yüksek lisans eğitimi vermekte, Stockholm Üniversitesi de benzer şekilde, tezli Moda Çalışmaları yüksek lisans eğitimi sürdürmektedir. Bu noktada dikkati çeken, moda tarihi, moda kültürü veya moda tasarımı yüksek lisans eğitimlerinden ziyade, moda çalışmaları adı altında oldukça kapsayıcı ve akademik olarak bir alana işaret eden bölümlerin kurulmuş olmasıdır. Türkiye’de ise moda çalışmaları oldukça yeni olmakla beraber, sürdürülebilir ve etik moda konusuna ilişkin yapılan nitel araştırmalar göze çarpmaktadır (Odabaşı, 2016; Odabaşı ve Şahin, 2019; Kipöz ve Atalay, 2015). Bu araştırmalarda öne çıkan

özelliğın saha araştırmaları ve sözlü görüşmeler olduğunu söylemek mümkündür. Nitel araştırma yöntemini benimseyen Özüdoğru (2019) ise moda iletişimi konusunda çalışmalar yürütmüş, modayı kültür endüstrisinin bir parçası olarak ulus markalaşma süreçlerinde moda tasarımının rolünü incelemiştir. Kalan (2014) moda iletişimi unsurlarından yararlanarak moda dergisi olan Vogue dergisinin sayılarını ele alarak Foucault'un biyopolitika kavramını dergide yer alan örüntülerle söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir.

3.MODA ÇALIşMALARININ GELECEĞİ

Moda çalışmaları bir disiplin olarak kendini var edecekse, çalışma/araştırma iyi betimlenmeli ve onu çevreleyenlerin tanımı iyi yapılmalıdır. Giyim/giysi araştırmaları ile moda araştırmaları sıklıkla birbirine karıştırılmış, değerlendirmeler ve yorumlar ucu açık bırakılmıştır. Bu durumu öngören Kawamura (2011), kitabında moda araştırmalarını giyim araştırmalarından ayırmakta ve bu iki kavramın birbirinden farklı olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşım doğru bir yaklaşımdır; modanın küresel bir endüstri olduğu düşünöldüğünde modanın yalnızca giyim değil bir sistem olduğu da karşımıza çıkmaktadır. Moda alanıyla ilgili yapılan araştırmanın içinde giyim araştırmalarının bulunması şüphesiz kaçınılmazdır fakat giyim üzerine yapılan çalışmaları moda araştırmalarına eklemek, esasen farklı yaklaşımlarla incelenmesi gereken bu iki alanı bir metodoloji olmaksızın değerlendirmek, kavram karmaşasını ortaya çıkarmakta ve yapılan çalışmaların bir araştırma alanı olarak ele alınamamasına neden olmaktadır.

Ekonomik açıdan bakıldığında, modanın somut bir anlamı vardır. Ekonomi, modayı, bir nesneyi eskimeden önce kullanılmış sosyolojik bir olgu olarak tanımlamaktadır. Değişken ve kısa ömürlü moda, genellikle tek kullanımlıkla ilişkilendirilmiştir. Modanın temelinde değişime duyulan ihtiyaç yatar ve endüstri de bu bağlamda büyümeyi sürdürür. Var olanı demode etmek üzerine kurulu bir sistem inşa edilmiştir (Fogg, 2014). 1980'li yıllarda tasarım konusu ve araştırmaları iki faz olarak ele alınmaktaydı; ilk olarak ortaya ürün çıkar ve ikinci olarak da ürünün ortaya çıkardığı ve yaydığı felsefe, psikoloji ve göstergeler incelenirdi (Smal ve Lavelle, 2011). Fakat bunun tam tersi de moda içinde söz konusu olabilir; akımların, anlayışların, sosyal hareketlerin ve olayların da modayı etkilemesi kaçınılmazdır. İnsanın kimliğiyle ilgili görüşler giymeyi seçtiği giysilerle yakından ilgili olsa da "moda", toplumsal anlamda incelendiğinde, bir toplumun evriminin yansıması olarak görölmektedir. Bir toplum dönüşüme uğradığında, moda da dönüşüme uğramaktadır. Bu durum da moda araştırmaları konusunda da bir iç içelik yaratmıştır. Bu anlamda bakıldığında kullan-at tüketim anlayışıyla birlikte, eskimişlik ve bıkkınlık hissinin yarattığı psikoloji, modada sürekli bir yeniyi arama ve onu edinme arzusunu doğurmuştur. Bu açıdan bakıldığında modanın hep yeni bir ürün olarak kendini var ettiğini, hatta kendi sistemi içerisinde de kendini eskitmeye yönelik bir anlayışa sahip olduğunu gözlemleyebiliriz. Moda bu kadar hızla eskirken, yapılan araştırmanın yeni kalması mümkün olabilir mi? Yapılan araştırma modanın hızı içerisinde zaman aşımına uğrayabilir mi? Geçerliliğini çok kısa bir sürede kaybedebilir mi? Bu gibi sorular nitel araştırmacıyı kuşkuya düşürebilirken, esasen araştırmacı için de bir güven sağlamaktadır; belirtildiği üzere moda çalışmalarında kültürel, sosyal, psikolojik, felsefi eğilimler ve oluşlar yer aldığı için gelip geçici moda nesnelerinin ve maddi akışların hızlı döngüsünden ziyade, modanın etkileri ve etki alanları uzun soluklu ve kapsamlı çalışmalarla gerçekleştirilmektedir. Böylelikle araştırmalar geçerliliğini uzun dönemler devam ettirebilmektedir.

Söz konusu durumlar, birçoğ araştırmacı ve akademisyenin endişesi haline gelmiş, 30 Nisan 2009 tarihinde, University of Warwick'de bir günlük konferans oluşturulmuş ve konferansın konusu "The Future of Fashion Studies (Moda Çalışmalarının Geleceği)" olarak belirlenmiştir. Söz konusu konferansta konuşulan ve görüşülen fikirleri Peter McNeil rapor olarak oluşturmuştur. Rapora göre gerçekleşmiş olan konferansta, moda disiplinler arası bir kökenden geliyor olsa da yapılan akademik çalışmaların zayıf olduğu, özellikle üniversitelerde yapılan akademik çalışmaların yetersiz kaldığı belirtilmiştir (McNeil, 2010). Konferansta aynı zamanda, moda araştırmalarının geleceği konuşulmuş, neden belirli başlı metodolojilerin kullanıldığı ve neden sadece belli bazı konuları araştırmada bir yönelimin olduğu tartışılmıştır. Konferansta Giorgio Riello'nun yaptığı yoruma göre, moda alanındaki yapılan çalışmalarda kullanılan metodolojiler ile yeni nesil arasındaki anlayış ve tutum farklılıklarının arasındaki uçurum büyüktür. Bu açıdan bakıldığında, moda alanında yapılacak çalışmalarda yenilikçi bir anlayışın doğması gerektiği düşünölebilir; yeni dünyanın gereklilikleri eski bir takım yöntemler silsilesi ile uyuşmamakta, bu durum ancak iki dünyanın arasında bir diyalog kurularak giderilebilir. Araştırmalar genel olarak deneysel, akademik ve bilimsel yollarla yapılmaktadır. Bulunduğumuz dönem itibariyle, deneysel çalışmalara doğru bir yönelimin olduğu ve geçmişteki teorik ve söylem odaklı çalışmaların önemini yavaşça kaybettiğini gözlemlemek

mümkündür (Kawamura, 2011). Bu açıdan bakıldığında, teorik çalışmaların yerini daha deneysel ve deneyimlere yönelik çalışmaların alacağı düşünülmektedir.

Moda çalışmaları bahsedilen çeşitli alanlarla etkileşimi sonucunda elde ettiği zenginliğe karşın akademi çevresinde ciddiye alınan bir araştırma alanı olarak görülmemektedir (Kawamura, 2011). Bu durumun nedenleri arasında modanın teorik bir altyapıdan türememesi ve bu alanın belirgin bir metodolojik stratejiye sahip olmaması gösterilebilmektedir. Moda kavramıyla şekillenen giyim anlayışlarındaki hızlı değişimler ve gelişimler, onun sosyal bilimlerde araştırmalarında tam olarak bir temele dayandırılmamasına neden olabilirken, modanın kendisinde bulunan “teori” ile “uygulama”, iki zıt yönlü eğilim olarak karşımıza çıkmakta ve çoğu durumda iki eğilimi de harmanlayarak ortaya çıkarmak oldukça güç görülmektedir. Unutulmaması gereken en önemli konulardan biri de moda alanında tasarım boyutunun da var olduğudur. Bu nedenle tasarım disiplininin de yararlanan moda, sadece teorik bir alanla sınırlı kalmayıp uygulamalı bir alanın içinde de var olmaktadır. Bu iki yön arasındaki çekişme moda araştırmalarını ve araştırmacıların rolünün ne olacağını da etkilemektedir.

Bu noktada uygulama tabanlı araştırmaların ya da uygulamaya yönelik araştırma yöntemlerinin incelenmesi araştırmacılar için yol gösterici olacaktır. Moda tasarımcısı olarak akademik geçmişe sahip olan araştırmacıların nitel araştırma ile karşılaştığı zaman yabancılaşma çekmemesi, uygulamadan teoriye ya da teoriden uygulamaya geçişte araştırmacı olarak karşılaştığı zorluklara akademik bir bakış açısıyla mücadele edebilmesi için, hiç kuşkusuz ki araştırmacının doğru metodolojileri kurgulayabilmesi ve uygulayabilmesi gerekmektedir. Bu açıdan tasarım geleneğinden gelen araştırmacılar için, bir nitel araştırma türü olan eylem araştırmalarından türeyen uygulama tabanlı araştırmalar konusunda bilgi ve deneyim sahibi olmak, araştırmacıyı güçlendirecektir. Nihayetinde, ki zıt yön olarak belirtilen “teori” ve “uygulama” da sentezlenerek zengin araştırmaların ortaya çıkması için olanak sağlayacaktır.

6.SONUÇ

Moda alanı, kendi içinde birçok karışıklığı ve değişkenliği barındıran bir alandır. Moda alanının akademik çalışmalarda yeri ve araştırmaların nasıl yapılması gerektiği bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, bu alandaki nitel araştırmaların güvenilirliği ve araştırmanın etik yollarla yapılıp yapılmadığı ise ayrıca bir tartışma konusu olarak gündeme gelebilmektedir. Yapılan araştırmalarda, yeni bir söylemin gerçekleşmemiş olması, tekrara düşülmesi, yinelenen yayınların sayıca fazla olması, belirli bir metodolojiye bağlı kalmaksızın araştırmanın yorumlanması gibi sorunlar bu alanda karşımıza çıkan önemli sorunlar olmaktadır.

Moda alanında yapılacak çalışmaların disiplinler arası bir alanda olması onun çok çeşitli ve özgün bir araştırma alanı olduğunu göstermektedir. Farklı disiplinlerin birbirine kaynaştırılarak, nitel araştırma metodolojilerine uygun, nesnel olarak ilerletilmesi moda çalışmaları için oldukça zengin bir araştırma alanını oluşturabilir. Bu araştırma alanını geliştirmek ve ilerletmek içinse, modanın maddeselliğine ve üretim biçimlerine ek olarak sosyal bilimlerden türeyen birçok araştırma alanını da incelemek ve teori ile pratiği bir arada yorumlamak verimli sonuçlar doğuracaktır. Bu iki alanı da yürütmek için, nitel araştırmaları bilmek ve metodoloji konusunda doğru adımları atmak gerekmektedir. Bu bağlamda moda çalışmalarının yürütüldüğü bölümlerde ve akademik birimlerde nitel araştırmaya yönelik derslerin verilmesi, bu alanda yetişecek yeni araştırmacıları destekleyecektir.

KAYNAKÇA

- Alınışık Ü. ve İslamoğlu A.H. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Beta, İstanbul.
- Barbarosoğlu, F. K. (1995). *Moda ve Zihniyet*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Black, S., v.d. (Ed.). (2014). *The Handbook of Fashion Studies*, A&C Black, UK.
- Buckley, C. ve Clark, H. (2012). “Conceptualizing Fashion in Everyday Lives”, *Design Issues*, 28/4, 18-28.
- Dilekçigil, B. (2010). “Bilimsel Paradigmaların Oluşumunda ve Dönüşümünde Sosyolojik Bağlam”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, 4/7.
- Entwistle, J. (2015). *The Fashioned Body: Fashion, Dress and Social Theory*, John Wiley & Sons, NYC.
- Fischel A., vd. (2013). *Moda: Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi* (Çev: D. Özen), Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Fletcher, K. (2016). *Craft of Use: Post-growth Fashion*, Routledge, UK.
- Fogg, M. (2014). *Modanın Tüm Öyküsü*, Hayalperest Yayınevi, Çin.

- Glesne, C. (2012). *Nitel Araştırmaya Giriş*, (Çev. ed.: A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Kalan, Ö. (2014). "Foucault'un Biyopolitika Kavramı Bağlamında Moda Ve Beden: Vogue Dergisi Üzerinden Bir Söylem Analizi", *Selçuk İletişim*, 8/3, 140-162.
- Karataş, Z. (2015). "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri", *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1/1, 62-80.
- Kaiser, S. B. (2012). *Fashion and Cultural Studies*, Berg Publisher, London.
- Kawamura, Y. (2011). *Doing Research in Fashion and Dress: An Introduction to Qualitative Methods*, Berg Publishing, Oxford.
- Kipöz, Ş. ve Atalay, D. (2015). "Etik Modanın Temsiliyeti Bağlamında Vaatleri ve Çelişkileri: 'Etik Moda' Ne Kadar Etik Sunuluyor?", *Yedi*, 14, 101-115.
- Miller, D. vd. (2005). *Materiality*, Duke University Press, North Carolina.
- McNeil, P. (2010). "Conference Report: The Future of Fashion Studies", *Fashion Theory*, 14/1, 105-110.
- Niessen, S. (2020). "Fashion, Its Sacrifice Zone, and Sustainability." *Fashion Theory*, 24/6, 859-877.
- Odabaşı, S. (2016). *Sürdürülebilir Moda Döngüsünde Moda Tasarımcısının Rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi.
- Odabaşı, S. ve Şahin, Y. (2019). "Moda Tasarımı Eğitiminde Sürdürülebilirlik Üzerine Yaklaşımlar", *Art-e Sanat Dergisi*, 12/23, 1-25.
- Özudoğru, Ş. (2019). *Ulus Markalamada Bir Kültürel İletişim Ortamı Olarak Moda: Kavramsal Bir Model Önerisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi.
- Rocamora, A. (2002). "Fields of Fashion: Critical Insights into Bourdieu's Sociology of Culture". *Journal of Consumer Culture*, 2/3, 341-362.
- Rocamora, A. (2012). "Hypertextuality and Remediation in the Fashion Media: The Case of Fashion Blogs." *Journalism Practice*, 6/1, 92-106.
- Rocamora, A. ve Smelik, A. (Ed.). (2015). *Thinking Through Fashion: A Guide to Key Theorists*. Bloomsbury Publishing, UK.
- Sampson, E. (2016). *Worn: Footwear, Attachment and Affective Experience* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Royal College of Art.
- Sampson, E. (2018). "Entanglement, Affect and Experience: Walking and Wearing (Shoes) as Experimental Research Methodology", *International Journal of Fashion Studies*, 5/1, 55-76.
- Smal, D. ve Lavelle, C. (2011). "Developing a Discourse in Fashion Design What is Research for Fashion Design?", *20/20 Design Vision*, 192-198.
- Tanyaş, B. (2014). "Nitel Araştırma Yöntemlerine Giriş: Genel İlkeler ve Psikolojideki Uygulamaları", *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 5/1, 25-38.
- Taylor, L. (2002). *The Study of a Dress*, Berg Publishing, Oxford.
- Waquet D. ve Laporte M. (2011). *Moda* (Çev.:I. Ergüden), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Woodward, S., ve Fisher, T. (2014). "Fashioning Through Materials: Material Culture, Materiality and Processes of Materialization", *Critical Studies in Fashion & Beauty*, 3-22.
- Yıldırım, A. (1999). "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi", *TED Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23/112, 7-17.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).